

Disciplines

economics, finance, business administration, econometrics, tourism, foreign trade, labor economics, agricultural economics, engineering economics, political science, public administration, local government issues, urbanization, social services, international relations, health management, logistics management

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E BATILILAŞMA: "KÜLHANI ENTELLER" ROMANINDA YENİ OSMANLILAR İMGESİ*

Westernization from the Tanzimat to the Republic: The Image of New Ottomans in the Novel of "Külhani Enteller"

Öğr. Gör. Ayşe ÇİÇEK

İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler Bölümü-
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ABD,
Doktora Öğrencisi aysecicek@medipol.edu.tr İstanbul/Türkiye

ÇİÇEK, A. (2019). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Batılılaşma: "Külhani Enteller" Romanında Yeni Osmanlılar İmgesi", International Journal of Academic Value Studies, Vol:5, Issue:1 (5th Year Special Issue); pp:86-99 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

*This article was checked by
iThenticate*

Article History

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
19/11/2018
Makale Yayın Kabul
Tarihi
The Published Rel. Date
02/01/2019

Anahtar Kelimeler

Külhani Enteller/
Edipler, Tanzimat, Yeni
Osmanlılar, Batılılaşma,
Modernleşme.

Keywords

Külhani Enteller/
Edipler, Tanzimat, New
Ottomans,
Westernization,
Modernization.

ÖZ

Tanzimat sonrasında batılı romanların çeviri ve taklidiyle başlayan Türk romanının serüveni, Türkiye'deki batılılaşma hikâyesine ve siyasal hayattaki dönüşüm sürecine ışık tutmuştur. Tanzimat'la birlikte Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Halide Edip Adivar gibi romancıların eserlerinde merkezi yer tutan batılılaşma ve modernleşme olguları Türk siyasal hayatının ve aynı zamanda edebiyatın ana temaları haline gelmiştir. Türk siyasal hayatında modernleşme sürecine ilişkin önemli ipuçları veren ve Tanzimat döneminden Cumhuriyet'in kurulmasına dek geçen sürece ayna tutan eserlerden biri de Fazlı Necip'in ilk kez 1926'da yayımlanan "Külhani Enteller (Edipler)" adlı romanıdır. Bu makalede Külhani Enteller romanı, içerik analizi yöntemine tabi tutularak tahlil edilmekte ve Tanzimat sonrası yenilik hareketlerinin nirengi noktası olarak kabul edilen Yeni Osmanlılar hareketi ve dönemin siyasi, fikri ve entelektüel çalışmaları ele alınmaktadır. Roman üzerinden Tanzimat ve modernleşme ilişkisi analiz edilirken, romandaki batılılaşma göstergeleri aracılığıyla modernleşme sürecinin nasıl hikaye edildiği tartışılmaktadır. Romanda batılılaşma olgusu ve Tanzimat Fermanı ile başlayan, I. ve II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan siyasi dönem Hidivli bir aile üzerinden anlatılarak konu edilmektedir. Tanzimat Dönemi'nde muhalif bir kamuoyu oluşturan Yeni Osmanlılar, Tanzimat'ın bir felsefeye dayanmıyor oluşunu ve modernleşmenin batı taklitçiliği olarak algılanmasını ve Batı uygarlığının şekilcilikten mütevellit görülmesini eleştirmişlerdir.

*Bu çalışma, 26 Ekim 2018'de İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde, Asos Congress tarafından düzenlenen Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

ABSTRACT

The adventure of Turkish novel, which begins after the Tanzimat (Imperial Edict of Reorganization) with the translation and imitation of western novels, sheds light on the westernization and transformation process in political life in Turkey. Westernization and modernization phenomena, which have a central place in the works of novelists such as Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem and Halide Edip Adivar along with the Tanzimat, have become the main themes of Turkish political life as well as literature. One of the works that gives important clues about the modernization process in Turkish political life and mirrors the process from the Tanzimat period until the establishment of the Turkish Republic, is the novel entitled *Külhani Enteller* (Edipler), which was published for the first time in 1926 by Fazlı Necip. In this article, *Külhani Enteller* is examined by content analysis method and the new Ottomans movement, which was considered as the triangulation point of modern movements, and political and intellectual studies of this period are addressed. While analyzing the relationship between Tanzimat and modernization through the novel, it is also discussed how the modernization process is explained through the signs of westernization in the novel. In the novel, the political period which has begun with the Tanzimat and extends from I. and II. Constitutional Monarchy to the Turkish Republic and the phenomenon of westernization is mentioned through a family of Khidivis. The New Ottomans, who formed an opposition in the Tanzimat Era, criticized the fact that the Tanzimat was not based on a philosophy and that the modernization was perceived as an imitation of the western lifestyle, and that Western civilization was seen as arising from just formalism.

STRUCTURAL ABSTRACT

In his novel *Külhani Enteller*, Fazlı Necip addressed the phenomenon of westernization through a family of Khedivites and their relatives. Kenan Bey is seen as a character who has friendship with Namık Kemal and Şinasi from New Ottomans, and with competent writers from other literary circles. He likes to organize literary realms with them. Besides, there are also ruffian writers who try to take a column in newspapers from the Tanzimat to the Republic and to take part in the literary circles for pragmatic purposes. Kenan Bey is also the protectionist of such people.

It is possible to divide the characters in the novel into two groups: those who oppose the dynasty like Bülent and Kenan Bey and those who show an eternal respect to the dynasty. Grandfather and grandson criticize hand down of the homeland from father to son like property, and emphasize that the public is ignored while the interests of the dynasty are preserved and that the nation should be freed from this obedience. The proclamation of the Republic and the abolition of the sultanate gave them a sense of victory. According to Kenan Bey, who lives all his life for liberty, the Republic is not a gain that comes from a moment, but a cumulation that is sown with the Tanzimat, whose seeds are transformed from the Tanzimat to the Constitutional Monarchy and the Ittihat Terakki and then into the Republic. Developments in social life have also led to movements in the field of literature, the process from *Tasvir-i Efkâr* to *Servet-i Fünun* and then to *Fecr-i Ati* which has been an indicator of these developments.

The Novel covers a period ranging from the Constitutional Monarchy I and II to the Republic. The New Ottomans, who emerged as a group that criticized the Tanzimat reforms, criticized the fact that the Tanzimat was not based on a philosophy and that the modernization was perceived as an imitation of western lifestyle and interest in the material dimension of western culture. In the novel where modernization movements from Tanzimat to the Republic were seen as a cumulation, the New Ottomans were considered as a starting point. This group rebelled against autocracy but did not pursue the goal of abolishing the sultanate. Another situation that annoys the New Ottomans is that the daily policy decisions are not taken by the sultan but by the elites in his narrow surroundings. The New Ottomans gathered in *Tasvir-i Efkâr* considered literature as a political platform, but addressed a limited bureaucrat group and literate groups like themselves, rather than a wide audience. The literary communities are the people who live in these realms of debauchery. As well as the lines separating the members of the New Ottomans from each other were in question, there were also the points uniting them. However, the ideological distinctions between the members of the New Ottomans Society, which constitute a wide range of ideas in the novel, have not been sufficiently emphasized. The fact that they

are among the executive elite candidates in the state as well as having an opposing position combine them.

In the novel, the phenomenon of westernization was examined not only by male characters, but also by Kenan Bey's daughters, Nesrin and Nezahat, and by his granddaughters İclal and Handan. Nesrin is a woman who speaks English, German and French fluently and lives in the novels she reads. When she failed to marry the son of the Sultan and come to the dynasty as a bride, she turned back to the books completely. However, like every other female character in the novel, she perceived westernization as living in pure glory and pretentiousness, and continued her life in this manner. When Nezahat's daughter, Handan, fell in love with a married man and notified his family, no one questioned the morality of this situation. Nezahat fell in love with another man who fell in love with her daughter and was consent to hold him close by marrying him with her daughter. These examples show that the characters who tend to be westernized are in a moral degeneration. Before the beginning of the twentieth century, women's divorce rights were extended but polygamy was not yet banned. The role of the father in the decision-making on marriage in rich families has been weakened, and the girls have begun to think that these and similar decisions can be made by themselves.

The places that are the symbol of westernization in Istanbul are found in the novel as Şişli and Kadıköy. The invitations to the hall, which were only open to senior men at the beginning, after the second constitutional monarchy, started to become open to women, but women's participation in these societies was gradually achieved. In the wedding of Handan, which corresponds to the post-constitutional period, western types have become more evident. These types, which the author expresses as overly westernized, prefer to play the piano, poker and to dance instead of wedding with reed, even though they do not enjoy all these. The "extremely westernized" characters in the novel function as a social control tool by villainizing. It is not only the dynasty but also the urban elites who live in magnificent and ornament.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin batılılaşma tarihinde önemli dönüm noktalarından birisini Tanzimat Fermanı oluşturmakta, bunu Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet gibi gelişmeler izlemektedir. Gerçekleştirilen reformların biçim ve içeriğini anlamada dönemin aydınlarının ya da muhalif grupların bu reformlara getirdikleri eleştiriler önemli rol oynamaktadır. Bu yenilik süreçlerinin içeriği kadar toplumsal hayata etkilerini tartışmak da bir zorunluluk arz etmektedir. Tanzimat sonrasında Batı menşeli romanların çevrilmesi ve taklit edilmesi yoluyla ortaya çıkan Türk romanı- özellikle de Tanzimat edebiyatı-, batılılaşmanın gündelik hayatta nasıl algılandığını ve hangi şekillerde tezahür ettiğini göstermek açısından önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Batılılaşma konusunu ele alan romanlar, kahramanları üzerinden onları eleştirerek ya da olumlayarak bu olguya dair toplumsal mesaj vermekte ve dönemin tarihi ve siyasi arkaplanına dair bir perspektif sunmaktadır. Herhangi bir edebiyat akımı içerisinde yer almayan ve ismi pek bilinmeyen Fazlı Necip'in, Tanzimat edebiyatı içerisinde yer almayan fakat Tanzimat sonrası dönemi konu edinen "*Külhani Enteller (Edipler): Jön Türklerden Cumhuriyete Kadar İnkılâp İçinde Geçen Tarihi Zaman*" adlı romanı Türk siyasal hayatına ilişkin önemli konuları içinde barındıran eserlerden birisi olarak öne çıkmaktadır.

İlk basımı 1926'da yapılan Külhani Enteller romanı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e reformlarla dolu bu dönemi Hıdivli bir aile üzerinden hikayeleştirmektedir. Roman o dönemin siyasi ve edebi faaliyetlerini ve bunların toplumsal hayatta uyandırdığı etkiyi yansıtmakta, gerek Tanzimat Fermanı'nın etkilerinin, gerek Yeni Osmanlılar'dan Jön Türkler'e uzanan yenilik hareketlerinin ve Milli Mücadele'nin sonlanmasından Cumhuriyet'in ilanına varan sürecin siyasi ve sosyolojik bir analizini mümkün kılmaktadır.

1863 Selanik doğumlu olan yazar, çalışma hayatına dava vekilliği ile başlamış ve İstanbul basınına roman ve kitaplar hazırlamıştır. Bu süreçte Şerif Mardin'in 1880'lerin entelektüel havasında etkili olan aydınlardan biri olarak ifade ettiği Beşir Fuat'la yazışmaları olmuştur ki, Necip daha sonra bunları "Mektubat" adıyla yayımlamıştır. 1895 itibarıyla babasıyla beraber Selanik'te *Asır Gazetesi*'ni çıkarmış, 1909'da Matbuat Müdürlüğü'ne alındıktan sonra İstanbul'da yaşamaya başlamıştır. 1925- 26 yılları arasında *Türk Hayatı* dergisini çıkaran romancının kardeşi ve babası da gazetecilik yapmıştır (Biyografya, 2016). Yazarın yayımladığı başka romanları da bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk kısmında romanın kısa bir özeti yapılarak, roman biçim ve üslup açısından ele alındıktan sonra romanda Tanzimat sonrası yenilik hareketlerinin başlangıç noktası kabul edilen Yeni Osmanlılar hareketi irdelenecektir. Roman Tanzimat dönemi sonrasında edebi, siyasi ve fikri entelektüel çalışmalara ve yayınlara da sık sık atıfta bulunduğu Yeni Osmanlılar oluşumu çalışmanın odak noktasında yer alacaktır. Tanzimat Dönemi'ne ve modernleşme sürecine ilişkin fikri münakaşalar incelendikten sonra bu tartışmalar ışığında romanda batılılaşma göstergeleri üzerinden batılılaşma sürecinin nasıl ele alındığı tahlil edilecektir. Buna ek olarak analiz kısmında Türkiye'nin siyasi ve toplumsal tarihine ilişkin romanda yer alan bulgular ortaya koyulacaktır.

2. ÖZET

Hariciye Nezareti'nde çalışan Kenan Bey, Yeni Osmanlılar hareketi içerisinde yer alan Şinasi ve Namık Kemal ile yakın dostluğu bulunan iyi eğitim görmüş bir beyefendidir. Hidiv ailesinden bir vezirin kızı olan Hanımefendi'nin kızı Saadet ile evli olan Kenan Bey, eşini genç yaşta yitirmiştir. Kenan Bey "hanımın yalısı"nda kızları Nezahat ve Nesrin'in yanısıra Hanımefendi olarak bilinen kayınvalidesiyle beraber hayatını sürdürmektedir. Karısının ölümünden sonra zevk ve sefa peşinde koşan Kenan Bey, Paris'li mürebbiye Matmazel Mari Louise ile tanışmış ve onu kızlarının mürebbiyesi olarak yalıya almıştır. Matmazole âşık olan Kenan Bey Beyoğlu'nda onunla görüşmelere devam etmektedir. Yaşlılığa dek hayalini kurduğu şey ise mebus olmaktır.

Kenan Bey seçkin ziyafetlerde sıkça bulunmakta ve eli açık birisi olarak yalıyı böyle davetlere de açmaktadır. Kenan Bey, gerçekten istidadı olmasa da iki mısra karalayan ve hürriyete dair birkaç bir şey söyleyen herkesin entel/edip kabul edildiği, yerlere göklere sığdırılmadığı ve biraz istidadı olanların da ağır hicivlere maruz kaldığı okuryazar takımını "kühlani edip" olarak tanımlamaktadır ve böylelerine ihsanda, başışta bulunmaktadır. Bunlar bir tarafa Kenan Bey'in gerçekten fikirlerine ve şahıslarına saygı duyduğu Şinasi, Namık Kemal, Sadullah ve Münif Bey'lerin yeri apayrıdır. Ediplerle yapılan toplantılarda vatan, hürriyet, Türkçe, siyaset ve şiirle alakalı konular merkezde yer almaktadır. Hanımefendi'nin yalısının yanında Sultan V. Mehmed'in sarayı bulunmaktadır ki yalı sakinleri sarayda verilen bütün ziyafetlerin, cemiyet faaliyetlerinin şaşaa ve gösteriş içinde gerçekleşmekte olduğunu ve aşırı lüksü yakından gözlemleyebilmektedir.

Kenan Bey'in kızlarından Nesrin çok güzel olmasa da, oldukça zeki ve okuyan, o dönemde yazılan çizilen eserleri takip eden; Fransızca, Almanca ve İngilizce'yi iyi bilen ve Beyoğlu'nda okuryazar takımın uğrak yeri olan Vik kitapçısına yolu düşen biridir. Ne var ki süs ve gösteriş düşkünü olan Nesrin, Necmettin'le evlenip sultanın sarayına gelin olarak girmeyi umut etmektedir. Sultan hanedana şehrli bir gelini yakıştıramadığı için bu evliliğe mani olmuş, Nesrin külhani ediplerden biri olan Doktor Atıf Hamit ile evlenmiştir. Nezahat ise yüzü oldukça güzel olan, ablasından daha ağırbaşlı hareket eden fakat oldukça saf bir kızdır. Nezahat de babasının yakın arkadaşı olan Mümtaz Bey'in tavsiyesi üzerine yine külhani ediplerden İhsan Kamil ile evlendirilir. Gerek kızlarının gerek torunlarının yaptığı evlilikler yoluyla Kenan Bey'in dört bir yanı sömürücü külhani ediplerle sarılmıştır. Nesrin de Nezahat de ilk evliliklerinden çocuk sahibi olmuş, eşlerini boşadıktan sonra iyi aileden kimselerle evlilik yapma yoluna gitmişlerdir. Evliliklerini daha ziyade mağrurluklarını tescillemek ve istediklerini elde ettiklerini göstermek için yapmışlardır. Nesrin'in kızı İclal karakter ve görünüşü bakımından teyzesi Nezahat'e, Nezahat'in kızı Handan ise güzellik ve zekâ yönünden teyzesi Nesrin'e benzemektedir. Nezahat Hanım kızını seven Mazhar'a âşık olmuştur ve aşığını yakınında tutmak ümidiyle kızıyla evlendirmeyi planlamaktadır. Hanenin kadınları hanedana sonsuz hürmet besleyen ve sefahat düşkünü tipleridir. Nezahat'in oğlu Bülent ise dedesi Kenan Bey gibi saltanata karşı hürriyet yanlısı fikirler beslemekte, romanın sonlarına doğru ablası Handan'ın hanedandan biri ile evlenmesine açıkça tavır almaktadır.

Saltanatın tasfiyesi Handan'ı ve Kenan Bey'in hanesindeki kadınları müteessir kılarken, Bülent ve Kenan Bey'de bir coşkuya sebep olmuştur. Millet Meclisi'nin kurulması ve Cumhuriyet'in ilanı, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e hayranlık duyan Kenan Bey'i ve torununu sevinçlere boğmuştur. Heyecanla fenalaşan Kenan Bey ömrü boyunca hürriyet için çalıştığını ve bu zaferle huzur içinde öleceğini ifade ederek hayata gözlerini yummuştur.

2. 1. Biçim ve Üslup

Romandaki karakterlerin kişilik ve tutumları ele alınırken yazarın tekrara düştüğü olmuştur. Bir karakterin diğerine karşı yaklaşımının belli aralıklarla yinelenmesi roman için negatif bir özellik gibi düşünülse de bu tekrarlar karakterlerin okuyucuya aktarılmasında pekiştirici bir işlev görmüştür. Karakter tahlillerine gereken özen gösterilmiş, karakterleri çevreleyen koşullar incelenmiş ve daha isimleri zikredilirken biyografik olarak okuyucuya tanıtım süreci başlamıştır. Bununla birlikte romancı, karakterlerin ilk takdiminde kişiliklerini tamamen göz önüne sermemiş, olayların bütünlüğü içerisinde okuyucunun görmesine olanak sağlamıştır. Örnek vermek gerekirse; Sinan ve Atif Hamit gibi bazı karakterler başta pozitif resmedilmiş, birtakım olaylardan sonra diğer külhani ediplerle ortak vasıflarına vurgu yapılarak olumsuzlanmıştır.

Eserinde sade bir dil kullanan yazarın bütün romanı adeta yenilikçi ve milliyetçi perspektiften bir tarih anlatısı şeklinde kurgulaması, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e çok geniş bir zaman dilimini konu aldığı da dikkate alındığında romanın analizini güçleştirmektedir. Roman son derece politize olduğu ve baştan sona tarihe boğulduğu izlenimini vermektedir ki romanın bir meseleyi anlatmak için kaleme alındığı böylelikle kesinlik kazanır. Necip'in, söylemek istediklerini yer yer Kenan Bey karakteri üzerinden bazen de üçüncü bir şahıs olarak dile getirdiğini müşahede etmek mümkündür. Romancı dönemin öne çıkan meseleleriyle alakalı bilgi vermeyi ihmal etmemekte, bu bilgilendirmeyi yaparken kimi zaman "biz"li bir dil kullanmaktadır.

3. TEORİK ARKA PLAN

Romanda Kenan Bey karakteri, Cumhuriyet döneminden retrospektif bir bakış açısıyla Yeni Osmanlılar'ı modernleşme hareketlerinin başlangıç noktası olarak değerlendirmektedir:

"Bizim zamanımızda attığımız zamanda tohumlar şimdi mahsul veriyor. Bugün gördüğünüz bu muazzam devrimin birinci etmenleri Tanzimat kahramanları, Mithatlar, Kemaller, Ziyalardır. Hürriyet zemini o zaman hazırlandı. Memlekette fikir müthiş bir uçurumdan düzlüğe atladı. Mithat'ın, Namık Kemal'in fedakarlıkları ile atlayabildi" (Necip, 1991: 219).

Alıntılanan pasajda görüleceği üzere, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan modernleşme tarihi bir birikim olarak ele alınmıştır. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Tanzimat reformlarının usulüne reaksiyon olarak doğan Yeni Osmanlılar Cemiyeti, onların talepleriyle şekillenen I. Meşrutiyet ve sonrasında II. Meşrutiyet ile gelen İttihat ve Terakki dönemi ve Cumhuriyet'in ilanı bu birikimi oluşturan köşe taşlarıdır. Modernleşme kavramının hangi kavramla ifade edilirse edilsin temelinde yatan fiilin değişme olduğunu dile getiren Karpat'a göre bu kavram, *"Zinde bulunduğu zamana yakın bir döneme ait olan çağdaş, asri olmak, içinde bulunan çağa egemen olan zevk, anlayış, kural ve tekniklere uygun düşmek, uygun duruma gelmek veya getirmek gibi"* manalar taşımaktadır (Karpat, 2014: 9). Yazar buna ek olarak Türkiye'de modernleşmenin batılılaşma olarak anlaşıldığına ve bu manada Batının sosyal, kültürel ve anayasal bir model olarak alındığına işaret etmektedir (a.g.e.: 10). Türkiye'nin siyasi tarihinde önemli yer tutan bu dönemleri tek tek ele almak bu çalışmanın kapsamını aşacağından, bu sürecin *"tohumu"* olarak nitelendirebileceğimiz bir muhalefet hareketi olan Yeni Osmanlı grubuna odaklanmak yerinde olacaktır.

3. 1. Yeni Osmanlılar

Çalışma açısından Yeni Osmanlılar'ın imparatorlukta sosyal pozisyonlarının ve temel meselelerinin ne olduğunu araştırmak ve bu gruptaki aydınların Tanzimat yönetimine karşı tutumlarına odaklanmak gerekmektedir. Tanzimat reformlarının halkın taleplerine dayanmayan "yukarıdan" belirlenen politikalar olduğunu ileri süren Zürcher, Yeni Osmanlılar olarak bilinen öncü aydın grubun, Ali ve Fuat Paşa'lar reform politikalarında söz sahibi olduğundan beri yükselmediklerini ve bu nedenle bazılarının gazetecilik gibi başka kanallarla muhalifliklerini ortaya koyduklarını dile getirmiştir (Zürcher, 2015: 107- 108). Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin doğuşunda Tasvir- i Efkâr Yeni Osmanlılar'ın yayın organı olarak görev yapsa da grup üyeleri muhtelif dergi ve gazetelerde de yazmaya devam etmektedir.

"Yeni Osmanlı düşüncesi" üzerine çalışmalarda bulunan Şerif Mardin demokratik düşüncenin Cumhuriyet'le orta çıkmadığını, öncesinde de böyle bir düşüncenin var olduğunu vurgulamıştır. Ortaya çıkışı 1865 yılına denk gelen Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kendini yaşlı ve dolayısıyla tecrübeli

adederek prestij sağlama yoluna giden aydınlara karşı “genç”liklerini ön plana çıkarmaları ilginçtir (Mardin, 2001: 43). 1839 Tanzimat Fermanı’yla başlayan yenileşme hareketlerini olumladıklarını gösteren “yeni” sıfatı bu yenileşme hareketlerine bir itirazı da barındırmaktadır. Bu “yeni” söylemini ithal edenin İbrahim Şinasi olduğunu ifade eden Mardin, Şinasi’nin grup içerisinde diğerlerinden ayrılan yönlerine dikkat çekmiştir. Grubun öne çıkan dört üyesi – Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi ve Ziya Paşa- üzerinden konuşmak gerekirse Şinasi içlerinde söylemi en fazla farklılaşan, batılılaşmayı bir bütün olarak algılayan bir tutuma sahiptir.

Grubun üyeleri düşünce bazında birbirinden farklılaştığından her birinde farklı başat eğilimlerden söz etmek yanlış olmayacaktır. Kemal ve Şinasi arasındaki ayrılığa dikkat çeken Berkes, Şinasi’nin gerçek bir *jeune* olduğunu ifade ederken Namık Kemal’in “Yeni Osmanlı” olduğunu savlamaktadır ki burada *jeune* kavramıyla kastedilen, şariat zamanın gereklerine cevap vermediği için devlet ve dinin birbirinden ayrıldığı Avrupa modeline uygun bir devlet kurmanın gerekliliğini benimseyen gruptur (Berkes, 2016: 282- 283). Bu noktada laiklik yanlısı bir görüşün temsilcisi olarak öne çıkan Şinasi’yi farklı kılan “heyet-i içtimaiye” gibi bir kavramı Türkçe literatüre dahil etmiş olmasıdır ki, bununla fertlerin geleneksel manada teb’a olmasının dışında kolektif bir yapı oluşturduklarını ve “aşağıdan” bir bakışla toplum denen yapının parçaları olduklarını ima etmektedir (Mardin, 2001: 44). Böylelikle Şinasi şahısların bir toplumu oluşturmalarının yanısıra temelde birey olmaktan gelen bir değer taşıdıklarını ifade etmekte, liberalizmi Batı’nın anladığı şekilde anlayarak bireysel hak ve özgürlükler temelli bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Namık Kemal’in ideolojik olarak nasıl bir çizgide olduğunu ele alanlar arasında Zürcher onun fikirlerinin en iyi “liberal değerlerin İslami kanıtlarla savunulması” şeklinde tanımlanacağına dikkat çekmektedir (Zürcher, 2015: 108). Gerçekten de Kemal doğal haklar, toplum sözleşmesi, anayasacılık ve demokrasi gibi bazı liberal değerlerin İslam’da zaten var olduğunu ispat etmek için yoğun çaba sarf etmiştir. Berkes’e göre ise Kemal yeni sözcük türetmekten imtina eden bir yazar olarak daima eski terimleri yeni anlamlar için kullanmıştır ki bu durum onu bir anlamda anlaşılabilirliğe itmiştir (Berkes, 2016: 290). Osmanlı İmparatorluğu’nda olağanüstü hallerde toplanan Meşveret Meclisleri’ni Batı’daki parlamentoya eş anlamda kullanması buna örnek teşkil etmektedir. Kaldı ki Meşveret Meclisleri daha ziyade kriz zamanlarında toplanırken, Batı’da parlamento olağan dönemlerde varlık gösteren ve karar alımını etkileyen yasama erkini ifade etmektedir. Kemal’e nazaran daha muhafazakar olan Ziya Paşa ise sınırlı yetkilere sahip bir Osmanlı parlamentosunu desteklemiş fakat gayrimüslimlerin eşit kabul edilmesine tepki göstermiştir (Lewis, 2015: 192, Zürcher, 2015: 110). Dil ve üslup açısından olduğu gibi arkaplanı açısından da diğerlerinden en çok farklılaşan grup üyesi Ali Suavi’dir. Medresede eğitim alan Ali Suavi öğretmenlik ve vaizlik yapmıştır. *Muhbir* gazetesinde sert ve radikal üslubuyla yazdığı makaleler sebebiyle Anadolu’ya sürülmüş ve Londra’da kısa bir süre daha bu gazeteyi yayınlamaya devam etmiştir (Lewis, 2015: 205). Grup üyeleri içerisinde liberal çizgiye en yakın olan kişi olarak Şinasi’ye işaret edilirken bir diğer uçta Suavi köktendinci bir şahsiyet olarak tasvir edilmektedir (Zürcher, 2015: 110). Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın buradan hareketle iki ucun ortasında yer aldığı söylenebilir ki Kemal hürriyet fikrine daha yakınken, eşitlik ilkesine şüpheci yaklaşan Ziya Paşa parlamenter sisteme sınırlar getirme fikrinden yana bir tutum sergilemektedir.

Salt bu üyelerden müteşekkil olmayan Yeni Osmanlılar grubu arasında yukarıda da belirtildiği gibi ideolojik ayrımlar söz konusudur: Ali Suavi ve Namık Kemal şeriata dayalı bir anayasa fikrinde uzlaşıırken Kemal’in görüşleri demokrasiye daha yakın ve derinliklidir. Ziya Paşa ise bunların ortasında yer almaktadır (a.g.e.). Tanpınar’a göre Ziya Paşa siyaset teorisinde zayıf fakat edebiyatta güçlü bir muhafazakârdır (Tanpınar 1988’den akt. Mardin, 2001: 50). Şinasi ise Avrupa’ya gitmeden önce siyasi bir kişilik, Avrupa’dan döndükten sonra akademik çalışmalar yapan bir alim olarak görünmektedir (Koçak, 2001a: 72). Koçak, Yeni Osmanlılar’ın homojen bir grup olmadığını ve üyelerin hem düşünce hem üslup bazında birbirinden ayrıldığını savunmakta ve onları ayıran kısımların yanı sıra birleştiren noktalara işaret etmektedir. Taklit üzerine kurulu bir modernleşme mirasını reddetmeleri ve hem yönetici elit aday olmaları hem de muhalif tutuma sahip olmaları hepsinin ortak özelliklerindedir (Koçak, 2001a: 73- 74). Onların karşıt tutumları modernleşmenin kendisine değil fakat nasıl algılandığına yöneliktir. İlginçtir ki Yeni Osmanlılar’ın muhalifliği kendisinde “devlet kurtarma” gibi bir sorumluluk görmektedir (a.g.e.: 76). Bu fikri destekleyici bir diğer argümanı ortaya koyan Berkes, istibdata karşı çıkarken bile Kemal’in zihnindeki Leviathan* tasavvurundan kurtulamadığını, egemen

* Toplum sözleşmecilerinden Thomas Hobbes’un kitabına verdiği “Leviathan” ismi “kendi kendisine hizmet eden, genişlemeye ve büyümeye niyetli bir canavar” anlamı taşımaktadır (Heywood, 2015: 133). Leviathan imgesiyle işaret edilen ise aşkın, sınırsız ve mutlak egemenliğe

bir varlık olarak hükümete karşı gelmenin Müslüman- Osmanlı varlığının sonunu getireceğini düşündüğünü aktarmaktadır (Berkes, 2016: 291).

Tanzimat Fermanı'nı hazırlayan ve okuyan Reşit Paşa, Şinasi ve Ziya Paşa'nın, Hidiv soyundan gelen Mustafa Fazıl Paşa ise topluluğun genel hamisi konumundadır. Mustafa Fazıl Paşa, Mısır Hidivi İsmail Paşa'nın kardeşidir. Liberal bir şahsiyet olarak tanınan Fazıl Paşa'yı bu grubu korumaya iten sebeplerden birisi taht kavgasıdır. Mısır'da ağabeyinden sonra tahta geçme sırasının kendisine gelmesi gereken Fazıl Paşa yerine ağabeyi, kendi oğlunu tahta geçirme hususunda İstanbul hükümetine baskı yapmıştır. Bu konuda hükümete karşı pozisyon alan Fazıl Paşa, Avrupa'da kendini "Genç Türkiye'nin" temsilcisi olarak tanıtmıştır (Zürcher, 2015: 110, Lewis, 2015: 210). Söz konusu himaye manen destekçilikten mütevellit olmamakla birlikte grup üyelerine parasal yardımı da içine almaktadır.

Yeni Osmanlılar'ı biricikleştiren bir diğer konu ise edebiyatı bir siyaset platformu olarak görmeleridir (Koçak, 2001a: 79). Romanda sözü geçen edebiyat çevrelerinin öncelikli kaygısı devrin siyasetini hürriyet ve vatanseverlik lehine şekillendirebilmek, bununla ilgili fikri bir mücadele yürütmektir. Lisan ve üslup ile ilgili kaygılar ikinci planda yer almaktadır. Yeni Osmanlılar'ın yayın kanalı olan Tasvir-i Efkâr'daki yazılarda anlaşılmasız üç dilin karışımı bir Türkçe'nin kullanılması eleştirildiğinden, yazarlar daha sade ve anlaşılır bir dil kullanmaya özen göstermişlerdir. Diğer grup üyelerine nazaran Suavi'nin dili daha ziyade halka hitap eden "İslami özentili" bir dildir (Mardin, 2001: 48). Devletle ilişkilerinin kötüleştiği bir dönemde, 1867'de yurtdışına çıkan ve 1871'de tekrar geri dönen Yeni Osmanlılar arasına Ziya Paşa ve Ali Suavi'nin katılması çok sonraları olmuştur. Suavi'nin halka inen bir dil kullanmasına karşın Yeni Osmanlılar bir genel olarak dar bir zümreye, bürokratlara ve batılı fikirlere ilgi gösteren bir kesime yönelmiştir (Mardin, 1992: 145).

"Yeni Osmanlılar'ın amaçları, dertleri ne idi ve neye muhaliftiler?" sorusunu sormak onları anlamak açısından önem taşımaktadır. Mardin'e göre Yeni Osmanlılar'ın padişahlığı ortadan kaldırma gibi bir amaçları olmadığı gibi onların meseleleri II. Mahmut devrinden itibaren merkezleşme eğilimlerini devam ettiren "ikinci kuşak" Tanzimatçılardır, Padişah'tan istedikleri ise adalettir. Peki neden ikinci kuşak Tanzimatçıları hedef almışlardır? Yeni Osmanlılar'ın rahatsızlık duyduğu şey bu ikinci kuşak devlet adamlarının Batılı devletler karşısında taviz veren bir tutum sergilemesi ve dolayısıyla imparatorluğun batı karşısında küçülmesidir (Mardin, 2001: 47). Bir diğer ifadeyle bu grup, Ali ve Fuat Paşa'ların politikalarını, Osmanlı gelenekleri ve İslami değerler göz ardı edilerek Avrupa'nın yüzeysel bir şekilde taklit edilmesini ve bununla Avrupa çıkarlarına hizmet edilmesini eleştirinin odak noktasına koymaktadır (Zürcher, 2015: 109). Tanzimata yönelik eleştirileri ise Tanzimat'ın dayandığı bir felsefenin ve ahlaki bütünlüğün olmamasıdır ki bu boşluğa karşı onların önerdikleri İslam'da siyasal demokrasinin temellerini bulmaktır (Mardin, 1991: 89). Koçak'a göre de Yeni Osmanlılar devletin bekası ile ilgili endişe duymakta ve onu ayakta tutmaya çalışmaktadırlar. Mardin (1996) bu muhalifliğin esasen o zamanki mevcut istibdattan ve Abdülhamit aleyhtarlığından kaynaklandığına ilişkin genel geçer teoriye işaret etmektedir. Onları rahatsız eden asıl konunun ise padişahı ziyade etrafındaki yakın devlet adamlarının günlük politikayı belirlemesi olduğunu dile getirmektedir. Yeni Osmanlılar'ın taleplerine geri dönmek gerekirse, en temel taleplerinden ikisi anayasacılığın ve parlamenterizmin oluşmasıdır. Bunun için V. Murad döneminde çalışmaya başlayan Kemal ve Ziya Paşa II. Abdülhamit'in muhalefetiyle karşılaşır ve bunu sürgün takip eder (Mardin, 1991: 51). Mardin, bu noktada Abdülhamit'in devriyle ilgili klişe bir şekilde ifade edilen "despotluk"u sorgulamakta ve bu dönemi şöyle tanımlamaktadır:

"Modernite ile geleneksellik öğelerini kendi içinde birleştiren, kendi içinde çelişkili ve bu çelişkiye sonunda yenik düşen bir devirdir" (Mardin, 2001: 51).

Yeni Osmanlılar içersinde Osmanlılık konusunda ciddi fikir üretmeye en yatkın olan Namık Kemal'in Osmanlı vatanperverliği ile Türk milliyetçiliği aynı şey değildir (a.g.e.: 50). Vatanperverliğiyle öne çıkan bu öncüler kimlik meselesinde üçlü bir düzlem arasında gidip gelmektedirler ki Mardin bu düzlemi "Osmanlı"- "Türk"- "İslam- Müslüman" olarak dile getirmiştir (Mardin, 1991: 49). "Batı Medeniyeti" karşısında "Doğu/Osmanlı/İslam Medeniyeti"ni savunan Namık Kemal'in tutumunu şu şekilde ifade etmek mümkündür:

"Namık Kemal geleneksel İslam/ Osmanlı siyasi felsefesini, Batılı bir teorik çerçeve içinde sunarken, aslında, gelenek ile modern arasında, geleneksel olanı modern bir kap içinde sunmanın çabası içindeydi" (Koçak, 2001b: 249).

sahip bir devletin varlığıdır. Hobbes'a göre insanlar kaos içinde yaşayacakları bir anarşiyi yani iktidarın yokluğunu ya da doğa durumunun vahşetinden kurtulmak için sınırsız bir egemene itaati tercih etmek durumundadırlar.

Mardin, Yeni Osmanlılar ve Jön Türklerin arasındaki orijin farkına işaret etmektedir. Yeni Osmanlılar yüksek devlet personeliyle yakın ilişkiler içerisindeyken ve devlet kurumlarından yetişirken, 1890'ların Jöntürkleri'nin orijini devlet değil "yüksek okul"dur ki bu okulların standardının yükselmesi Abdülhamit'in desteklediği bir yöntemdir. Yani Yeni Osmanlılar devlet eksenliken, Jöntürklerin yetişmesinde okullar etkin rol oynamıştır (Mardin, 2001: 51- 52). Ortaylı'ya göre bu iki grup arasındaki farklardan biri de Yeni Osmanlıların, Abdülhamit dönemi Jön Türklerinden farklı olarak örgütlenme ve gizli faaliyet alanında ustalığa ve belli ilkelere ulaşamaması ve grubun düşüncelerinin anayasacı liberalizmden Türkçülüğe, modernist İslamcılıktan sosyalizme uzanan renkli bir yelpaze oluşturmasıdır (Ortaylı, 2006: 264- 265).

4. ROMANIN ANALİZİ

4. 1. Kenan Bey ve Çevresi

Anlatının Abdülaziz dönemiyle (1861- 76) başladığı romanda halk istibdata ve saltanata baş eğer insan grubu olarak tasvir edilmektedir. Bu dönemde batıyı taklitte oluşan edebiyat yeni yeni baş göstermektedir. Ortaylı, Namık Kemal ve Şinasi gibi Tanzimat dönemi edebiyatçıların roman, tiyatro ve şiir dalında halk öğretmenliği yaptıklarını ve kendisinde siyasal- toplumsal bir misyon gördüklerini ifade etmiştir (a.g.e.: 252). Çıkardıkları Tasvir-i Efkâr gazetesini ele almak gerekirse gazetenin hem bir okul olarak işlevi gösterdiğini hem de edebiyatı halkı eğitmek amacıyla kullanarak yeni bir edebiyat anlayışı ortaya koyduklarını gözlemlemek mümkündür (Moran, 2011: 17). 1851'de Reşit Paşa'nın öncülüğüyle dilde ve edebiyatta yenilikleri gerçekleştirmek için *Encümen-i Danış* adlı bir kurum açılmış ve ancak iki sene hayatta kalabildikten sonra faaliyetleri sona ermiştir.

Kenan Bey yalıda düzenlediği ve Yeni Osmanlılar'dan dostlarının da katıldığı davetlerden birine, Fransa'daki devrimci yazarlardan biri olan Edmond Perier'yi konuk etmiştir. Şinasi'yi misafirlere "*Fransa'dan aldığı feyizlerle Türk edebiyatında büyük bir devrim yapan birinci üstadımız*" ve Namık Kemal'i "*hürriyet uğruna can verecek inkılâpçı vatan sevdalı şair...*" diye takdim etmektedir (Necip, 1991: 17-18). Misafirlere yemekten sonra Göksu'da kayık alemleri tertip edilmektedir. Edmond Perier'nin eşi olarak tanıttığı metresi ve Kenan Bey'in sevdiği Mari Louise birbiriyle adeta rekabet içinde bulunan iki Fransız kadınıdır. Romancı onların tek gayelerinin beğenilmek ve takdir edilmek olduğunu öne sürer. Komşu sultanın sarayını ziyaret eden bu iki kadın sarayda gördükleri üzerine adeta büyülenir. Sultan, Perier'ye oldukça değerli bir broş hediye etmiş ve elmaslı işlenmiş bir kemer hediye etmiştir. Kenan Bey, sultanın gösterdiği bu cömertliğin sıradan bir şey olmadığını, ihsanlarında sınır olmadığını belirtmiştir. Mardin Osmanlı soylularının gösterişçi tüketimin bir ifadesi olarak kullarına, maiyetlerine ve çalışanlarına karşı eli açık olduklarından söz etmiştir (Mardin, 1991: 25). Sultanın sarayında iki yabancı ziyaretçi olarak karşılanan Mari Louise ve Madam Perier'e Rum tercüman aracılığıyla sultanın huzuruna çıkmadan önce neler yapılacağı anlatılmıştır. Gördükleri gümüş leğen, sırmalı gümüşten iskemle, sofradaki yemek takımları ve daha nice onları hayretle büyülemiştir.

Ne var ki saltanatın debdebesini yeren Kenan Bey gibi aydınlar da kendi hayatlarında cömertlik sergilemişler ve şaşaa içinde yaşamışlardır. Hürriyet düşüncesini benimseyen Kenan Bey karakteri romanda örnek gösterilen bir karakter gibi yansıtılsa da, romandaki pek çok karakter gibi parlak eğlence hayatı olan bir adam olması bakımından eleştirilmektedir. Osmanlı romanında Batı taklitçiliği hemen hemen her romancı tarafından işlenmiş ve romancılar "alafranga" karakterler aracılığıyla bu eleştiriyi ortaya koymuşlardır (Timur, 2002: 38). Kenan Bey romanda batılılaşmış bir karakter olarak işlense de bu minvalde ele alınacak tek ve aşırı karakter değildir. Arkadaşı Mümtaz Bey bu hususta ondan daha ileri gitmiş ve hovardaca bir yaşam sürme noktasına gelmiştir. Sefahat âlemlerinde müsrif bir hayat süren Mümtaz, ailesinin varını yoğunu da tüketmiş, zarif ama gamsız bir karakterdir. İdeal karakter olarak çizilen Namık Kemal ve Şinasi'yi ise özel hayatlarından karelerle değil, sadece fikir bazında ele alındığı kadarıyla tetkik etmek mümkündür.

Kenan Bey kendini edipler arasında saymasa da, gerçekten saygı beslediği bu insanlar arasında vakit geçirmekten keyif almaktadır, zira bu gençlik onun umududur. Romana göre bu dönemde en göze çarpan şeylerden biri de edip, yazar geçinen insanların sayısının artması, başkalarının eserleri üzerinden şairlik yarıştırmaları ve bunları kendi kasideleri diye sunmalarındır ki Kenan Bey böyle tipler için "*lütfundan ediplik payesi bahşeder, ondan bahsettiği zaman:*

- *Ediptir külhani... derdi*" (Necip, 1991: 21).

Romanda sözü geçen külhani ediplerin ortak özelliği, hepsinin edipliğinin ve hürriyet aşkının zengin biriyle evlenip bir servet elde edinceye kadar sürdüğüdür. Seçkin toplantılara katılmaları bile pragmatik amaçlara binaendir. Samimiyetsizlik ve yapmacıklık bu gürhün ortak özelliğidir.

Kenan Bey kafasında oldu olası vatan sevgisi ve hürriyet fikriyle dolaşmasına rağmen, hala eskiyi muhafaza eden eski arkadaşları da vardır ki romancı bunların vatan ve millet gibi ideallerinin hiç olmadığını, sefahat alemlerinde yaşadıklarını ifade eder. Diğer arkadaş grubu ise yenilikçi cenahtır ki onlar Şinasi ve Kemal'den Tefik Fikret' e ve Servet-i Fünun'a oradan Avrupalılaşıma ideali olan Fecri Ati'ye uzanan bir yelpazede yer alırlar. Bu durum I. Meşrutiyet'ten II. Meşrutiyet'e edebi ve sosyal hayattaki devinime işaret etmektedir.

4. 2. Yeni Osmanlılar

Tanzimat sonrasında edebi ve siyasi manada entelektüel çalışmalar yapan pek çok gazete ve dergi çıkmıştır. Bunlar arasında Yeni Osmanlılar hareketinin üyeleri Şinasi, Ziya Paşa ve Namık Kemal tarafından çıkarılan Tasvir-i Efkâr özel bir yer tutmaktadır. Hükümet tarafından seilmeyen ve kendilerine şüpheyle bakılan bu grup Necip'e göre "*uyanmağa başlayan milletin sinesinden doğmuştu*" ve umut veren gençlerdi (Necip, 1991:8). Buna karşın Mecmua-i Fünun'u yayınlayan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Sadrazam Ali Paşa'nın koruması altında ve hükümet tarafından tehlikeli addedilmeyen bir gruptur. Bu dönemde böyle toplulukların entelektüel faaliyetlerini sürdürebilmeleri kendilerinin sözü geçen bir hamilerinin olmasına bağlıdır. Hidiv ailesi Yeni Osmanlılar'ın muhalefetine destek olmuşlardır ki bu romanda da Hidiv ailesinden Mustafa Fazıl Paşa'nın Yeni Osmanlılar'a destek vermesi şeklinde görünür. Mecmua-i Fünun'un yanısıra Tasvir-i Efkâr'da yer alan Kenan Bey, serveti cömertliği ve Avrupa'da okumuş olmasıyla meşhurdur. Uzun yıllar Paris'te 1848 devrimini yapanlarla yaşamış olan Kenan Bey, Türkiye'de de hürriyete doğru bir terakki görmeyi arzu etmektedir.

Bir salon davetinde Kenan Bey'in Edmond Perier ve Yeni Osmanlılar'dan dostlarıyla sohbetini belirleyen ana başlıklar şunlardır:

- Türkçe' nin ilk devirlerde sade bir dil iken, ihtişam zamanlarında üç dilin karışımı bir üst dile dönmesi ve bunu ne Acem'in ne Arap'ın ne de Türk'ün anlayabiliyor olması rahatsız edici bir durumdur. Kenan Bey ve Yeni Osmanlılar grubu, âlim ve şairlerin kendi Arap ve Acem dilleriyle Türk diline ve ahlakına riyakârlık getirdikleri iddiasında bulunmaktadır. Buna yönelik düşündükleri ise kolayca herkesin anlayabileceği bir Türkçe ile yazmak ve yararlı mevzuları halkın uyanabilmesi için yazılarda işlemektir (a.g.e. :20- 21).
- "*Ne efsunkar imişsin ah ey didar- ı hürriyet Esir-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten*" diyen Namık Kemal'e göre, halka hürriyetini anlatma hususunda en titiz çalışan ve muvafık olan üstat Şinasi'dir. Hürriyet meselesinin kalem erbabınca sorunsallaştırılması edebiyatta böylece yüzünü göstermektedir.
- Osmanlı İmparatorluğu'nda hürriyet mücadelesi veren bu grup kendi seyrinde hayatını sürdürürken yurtdışı tecrübelerinden de faydalanmak istemektedir. Bu amaçla Fransa'da 3. Napolyon'un istibdadına karşı mücadele veren gençlerin fikir ve teşebbüslerinin mahiyeti ve sınırlarının bilinmesi arzu edilmektedir (a.g.e.: 27).

Yazar, Fransa'da Osmanlı'ya kıyasla görece bir hürriyet ve adalet varken ve Fransız gençliği buna rağmen daha fazla hürriyet için çabalarken Türk gençliğinin istibdat ve cehalete kayıtsız olmasının doğru olup olmadığını sorgulamaktadır (a.g.e.: 30). Burada da dikkat çektiği gibi "Türk" ifadesi Tanzimat ve I. Meşrutiyet arası bir zaman diliminde dile yerleşmiş, Türk unsuru çok uluslu olan imparatorluğun esas unsuru olarak işlenmeye başlamıştır. Yazar, Mahmut Nedim Paşa gibi Ziya Paşa'nın da samimi olmadığını ve dönemin modası üzerine yükselmek için muhalif görüldüğünü ve mücadele ettiğini, gerçek manada hürriyet sevdalısı ve vatanperver olanın Namık Kemal ve Kenan olduğunu savunmaktadır. Bu fikir Ziya Paşa'nın Yeni Osmanlılar hareketi içerisindeki konumunun ve eylemlerinin araştırılmasıyla tetkik edilse bile analizi yapan açısından karar vermeyi

* "*Ey hürriyetin güzel yüzü, sen ne büyülmüş imişsin! Gerçi esaretten kurtulduk ama bu kez de senin aşkının esiri olduk*" anlamına gelen beyit Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesi adlı eserinden alıntılanmıştır (bkz. Kemal, N. (t.y.) <https://www.turkedebiyati.org/hurriyet-kasidesi-namik-kemal.html> adresinden 18.11.2018 tarihinde erişildi).

zorlaştırmaktadır, gerçeklik payı olabileceği gibi yazarın sübjektif yorumu olması da muhtemeldir. Talebeleri ayaklandırmak suretiyle Ali Paşa kabinesini devirme planlarının ihbar edilmesi bu sırrın kimden duyulduğuna dair merak uyandırmış ve sırta kadem basan Edmond Perier' den şüphe duyulmasına neden olmuştur. Edmond Perier, Kenan Bey'in sevgilisi Matmazel Mari Louise ile kaçmıştır. Mari Louise'i takip etmek için Paris'e gitmeye karar veren Kenan Bey, kayınvalidesine gerekçe olarak kendisinin Mısırlı Mustafa Fazıl Paşa'nın da destek verdiği Yeni Osmanlılar'a yakınlığı sebebiyle şüpheli bulunduğunu, sürgün edilmektense Avrupa seyahatine çıkmasının daha makul olacağını söylemiştir.

Modernleşme sürecine ilişkin tartışmaların edebiyat üzerinden yürütüldüğü romanda adları sık sık geçen grup üyeleri; Namık Kemal, Ziya Paşa ve Şinasi'den homojen bir grup olarak söz edilmektedir. Ülküleri sloganik bir biçimde "hürriyet ve vatanseverlik" olarak yansıtılan grubun muhalifliği, mevcut rejimden ve hanedanın varlığından memnuniyetsiz görüldüğü müşahede edilmektedir.

Romancıya göre 1871'den sonra Şinasi'nin ölümüyle İstanbul'daki yenilik akımları durmaya yaklaşmıştır. Dikkate değer bir diğer konu ise Tanzimat sonrasında basın ve ifade özgürlüğünün sansüre maruz kalmasıdır. Kısa süre yaşayan dergilerin yanı sıra Ahmet Mithat'ın yazdığı Tercüman-ı Hakikat ve Ceride-i Havadis gibi dergiler de vardır. İç meselelerde yazma hürriyeti olmadığından, Avrupa'da basılan muhalif gazeteler Beyoğlu'ndaki Fransız kitapçısı Vik'te satılmaktadır. Sultan Murad'ın ilan ettiği Kanun-i Esasi ile genel af ilan edilmesi Kenan'ın dönüşünü kolaylaştırmış ve Meclis-i Mebusan'a aday olmak için uğraşmıştır. Yazar, Sultan Murad'ın tahta çıkışını memleket için kurtuluş olarak yansıtmış ve birden pek çok gazetenin kurulduğunu dile getirmiştir. Tüm bu vaziyetlerle iç içe yaşayan Kenan kızlarıyla pek ilgilenmemiş onların eğitimini anneannelerine bırakmıştır.

4. 3. Saltanata Muhalif Tutum

Yalıdan İstanbul'a geçeceği bir günde Sultan efendinin yalıya göç etmesi hasebiyle vapurun başka yolcu almadığını gören Kenan Bey bu duruma hayıflanmış ve hanedanı velinimetini gören yolcu şirketinin halka önem vermediğini gözlemlemiştir. Kenan Bey bu duruma şu sözlerle isyan etmektedir:

"Zavallı millet uyuyor!... Sultanların ihtişamı için İstanbul'da avuç avuç satılan altınları Anadolu'da zaptiyelerin zavallı fakir köylüleri fedakar, uysal milleti ezerek, döverek nasıl topladıklarını bilen yok!... Çaresiz cahiller hala bütün bu memleket padişahın malı, kendileri onun kulları olduğuna inanyorlar. Çoban için sürü yaratıldığına iman ediyorlar?..."(a.g.e.: 39).

Bu düşüncelerle patrimoniyal anlayışı yeren Kenan bir yazı kaleme almak için iki sayfa Türkçe, iki sayfa Fransızca çıkan bir Jöntürk gazetesi olan Osmanlı Gazetesi'ne gider. Orada Basiret Gazetesi'nin yazarlarından birine bu durumu anlatan bir yazı yazdığı takdirde yayımlanıp yayımlanmayacağını sorduğunda arkadaşı, kendileri iktidara hürmetkâr olduklarından böyle bir tenkite hoş bakılmayacağını ileri sürer (a.g.e.:40). Romancı, İstanbul halkının genel olarak Sultan Murad'a sempati duyduğunu, halefi Abdülhamit'in şöhretinin ise iyi olmadığını vurgular. Saltanat değişikliği ile ilgili duyular toplumda geniş yankı uyandırmıştır.

Kenan Bey'in kızı Nesrin ise sultana itaati eleştiren babasının hürriyet ve meşrutiyet yanlısı bir insan olmasına rağmen halk ihtilalcisi gibi hanedan karşıtı olması karşısında şaşırmıştır. Kendisinin ve anneannesinin hanedana hürmetkâr olduğunu babasına ifade ettiğinde Kenan Bey kızının hanedanın üstünlüğüne inanyor olmasını hayretle karşılamıştır (a.g.e.: 43). Kendisi hanedana karşı saygı ve hürmet beslememekle övünerek muhalefet etmektedir. Nesrin'in hanedana karşı tutumunun hem sultanın oğluna gelin gitmeyi hedeflemekte olması hem de toplumdaki var olan eşitsizliğe inanmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Kenan Bey ise toplumda var olan eşitsizliği kabul etse de hükümdarların da tabii olduğu bir kanunun olması gerektiğine inanmaktadır (a.g.e.:44-45). Vatanın mal gibi babadan evlada miras bırakılması Kenan Bey ve çevresinde rahatsızlık yaratan bir durumdur. Burada akla gelen bir soru da teorik tartışmada söz konusu olduğu gibi şudur: Yeni Osmanlılar genel olarak hanedanın ve saltanatın varlığına karşı çıkan üyelerden mi oluşmaktadır? Yahut hanedanla ve yönetim sistemiyle bir sorunları olmayan, tek talepleri fikir özgürlüğü ve parlamentarizmi tesis etmek olan bir grup mudur? Romanda saltanat rejimine muhalif görünen bu grubun incelenen çalışmalar çerçevesinde devletle değil ama onun modernleşme tarzıyla bir sorunu olduğu, fakat devletle yolunda olmayan ilişkileri yüzünden rejime karşı da muhalif görüldükleri ileri sürülebilir.

4. 4. Meşrutiyet ve Devrin Moda Aktiviteleri Üzerine

V. Murad'ın tahttan indirilmesiyle yerine Abdülhamit'in geçmesi halkta hüznün yaratmış, saltanat değişikliğini Meşrutiyet'in ilanı takip etmiştir (a.g.e.:51). Bu dönemde vatanperver ediplerin toplandığı bir yer olan Tasvir-i Efkâr Matbaası Namık Kemal, Rezaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit gibi yazarların uğrak yeri olmaya devam etmektedir. Romandaki ana karakter Kenan Bey, sadece siyasi çevrede ve edebiyat çevrelerinde değil, eğlence mekânlarında da tanınan bir şahıstır. 1876 yılı, İstanbul'da zevk ve sefa âlemlerinin yoğun yaşandığı bir dönem olarak geçer ki Necip bu dönemi yani I. Meşrutiyet'i "*yalancı sabah*" olarak adlandırmaktadır. Kanun-i Esasi ile başlayan dönemin bu şekilde tasvir edilmesinin sebebi İmparatorluk döneminde yapılan bu ilk ve son anayasanın uzun yıllar mevcut olsa da sık sık kesintiye uğraması ve askıya alınması olabilir. Söylem açısından yaklaşmak gerekirse sabah, güneşin doğmasını ve günün başlangıcını ifade eder. Yalancı sabah ifadesi ise aslında doğmayan bir güneşin doğmuş gibi görünmesi olarak anlaşılabilir. Bu manadan hareketle romancı, Kanun-i Esasi'nin hakiki bir başlangıç noktasını oluşturmadığını, anayasacılık ve parlamentarizm gibi hedeflerin hakiki anlamda varlık gösteremediğini kasteder görünmektedir. Kanun-i Esasi'ye Avrupa'dan yapılan eleştiriler ise 1876 Anayasasının İmparatorluğun gerçekten reform ve değişiklik yapma istediğini yansıtmadığını ileri sürmüştür (Lewis, 2015: 225). Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Umumi olmak üzere, sırasıyla seçilenler ve atanmaların bulunacağı öngörülen, ikili bir meclis yapısı oluşturulmuş fakat bu meclisler toplamda beş ayda yalnız iki oturum gerçekleştirmiş ve 1878 sonrasında otuz yıl boyunca toplanmamıştır (a.g.e.: 231).

Çok kitap okuyan ve adeta okuduğu romanlarda yaşayan Nesrin, Necmettin'le ilgili hayal kırıklığına uğradıktan sonra kendini büsbütün kitaplara vermiştir. Ne var ki bu tavrı biraz da şiir ve edebiyat meraklısı olmanın yanı sıra hürriyet fikirlerine yaslanmanın moda olduğu bir dönemde yaşıyor olmasındandır. Külhani ediplerin bu özelliği Nesrin'e de sirayet etmiştir. Romanda Mekteb-i Sultani'nin batı eğitim ve terbiyesinin taşıyıcısı olarak tasvir edildiği bu zamanda ailelerin çocuklarının terbiyesini yabancı dil konuşan mürebbiyelere bırakması da yine devrin modasındandır (Necip, 1991: 61). Timur, "Batılı Kadın"ın Osmanlı romanına farklı statülerde, bazen Osmanlı kibarlarının aile dostu olarak, bazen mürebbiye bazen de bar ve pavyon kadını gibi aşağı görülen konumlarda girdiğini tespit etmektedir ki bunlar içerisinde en yaygın ele alınan "mürebbiye" tipidir (Timur, 2002: 28). Necip'in romanında işlenen mürebbiye karakteri ise bu tespite uygun bir biçimde evin beyefendisinin (Kenan Bey'in) metresi olarak karşımıza çıkar. Karısı öldükten sonra çocukların eğitimini Fransız mürebbiye Mari Louise'e devreden Kenan Bey'in kayınvalidesi ananelere bağlı bir insan olarak bunu hoş görmese de Kenan Bey'in bu fikrine saygı duymuştur.

Kendine herhangi bir gazetede küçük bir yer ayrılmış herkes kolayca ediplik iddia etmektedir (Necip, 1991: 61). Buradan hareketle edebiyat ve hürriyet fikrinin moda olması aslında bunların bir aldatmaca olduğunu ifade ettiği gibi, kişilerin olduğundan farklı görünmesini sağlayan maskeler olarak da addedilebilir. Devrin hakiki manada entelektüel çalışmalarının sayıca az fakat nitelikli gruplardan çıktığını, edip diye geçinen pek çok kimsenin ise gerçek bir davasının yahut istidadının olmadığını iddia etmek mümkündür. Romandan çıkan bir sonuç da memlekette farklı fikirlerin cereyan etmeye başladığı bu zaman diliminde kolay ve hızlı şöhret için kestirme yolun yazarlık olarak görülmesidir (a.g.e.:69). Bu külhanilerden bir tanesi de Nesrin'in Vik'te tanışıp evlendiği fakir ve sıradan bir aileden gelen Doktor Atif Hamit'tir. Nesrin bu defa nitelikleri sebebiyle biriyle evlenmeyi tercih etmiştir. Onun soylu biri olmadığı ileri sürüldüğünde önemli olanın yaradılış ve yetenek olduğunu ifade eder ve Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın bir askerken bir hanedan oluşturduğundan bahseder (a.g.e.: 63). Evlenip iç güveysi olarak yalıya yerleşen Atif Hamit doktorluğunu unutmuş, şöhret peşinde koşturmaya devam etmektedir.

4. 5. Batılılaşma ve Kadın

Romandaki batılılaşma süreci sadece Kenan Bey üzerinden değil aynı zamanda Kenan Bey'in kızları Nesrin ve Nezahatin yanısıra torunları Handan ve İclal karakterleri üzerinden işlenmiştir. Özellikle Nesrin karakteri süs, gösteriş ve batılı adab-ı muâşeret açısından dönemin kadınına göre ileri bir pozisyonda bulunmaktadır. Nesrin gibi yazılanları ve cemiyeti takip eden genç bir kadın için hanedanla bir akrabalık kurma çabası bir paradoks olarak öne çıkmaktadır. Sultanın oğlu silik ve zayıf bir karakter olduğundan Nesrin onu parmağında oynatabileceğini düşünse de, sultanın kendisi Hidiv soyundan gelen şehirli bir aileyi açıkça kendinden aşağı görmektedir. Günümüzde basitçe köylü-

şehirli diye bir ayırım yapılırken, o dönem için köylü- şehirli- saraylı olarak üçlü bir ayırım yapılmaktadır. Nesrin'in Necmettin'le kurduğu evlilik projesi çökünce dikkatini başka yöne, Beyoğlu'na yöneltmektedir.

Nesrin, daha kızı İclal ile yaptığı Avrupa seyahatinden dönmeden babası Kenan Bey'den onlar için Moda'da bir konak hazırlamasını ve son model eşyalarla tanzimini bildiren bir mektup yazmıştır. Aksi takdirde Avrupa'da lüks bir hayata alışmış olan İclal'in İstanbul'da yaşamaktan vazgeçebileceğini bahane olarak öne sürmüştür. Nesrin ve kızının İstanbul'a dönüşüyle konak yeni salon davetleriyle hareketlenmiştir. Bu dönemde Müslüman aileler salon hayatıyla ilgili bu duruma fikren kendini alıştırmaya çalışmaktadırlar. Salon davetlerine yakın ve itimat edilen bir çevre davet edilmekte ve bu davetlerde uluslararası buluşmalar gerçekleşmektedir (a.g.e.:130). Nesrin Avrupa'dan döndükten bir müddet sonra uzun yıllar yurtdışında bulunan kızının Türkçe'ye alışması için bu davetleri sadece Türk çevresine açmakta ısrar eder. Salon ziyafetleri aile büyüklerine bu dar çevre içinden kızlarını evlendirebilecekleri adayları tanıma fırsatı sunmaktadır.

Nezahat'in kızı Handan'ın evliliği için babası İhsan Kamil'den muvafakat alması gerektiğini ifade eden Nezahat'e Handan'ın tepkisi sert olmuş ve kendi hayatı ile ilgili bir kararı yalnız kendisinin alacağını ima etmiştir. Bu durum ailedeki karar alma mekanizmasında otorite sahibi olan babanın bu pozisyonunun sarsıldığını ve batılılaşmayla beraber giderek hakları genişleyen ve fikirleri özgürleşen kadınların özgüvenin arttığını göstermektedir. Nesilden nesile bu durum farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Nesrin karakteri böyle bir durum için ne yapip ne edip babasının rızasını kazanmaya bakarken bir sonraki nesilde olay daha farklı cereyan eder. Nezahat kızı Handan'ı seven Mazhar Bey'e âşık olmuş ve kızıyla evlendirme pahasına onu yakınında tutmaya razı olmuştur. Handan ise sorunsuz bir evlilik sürdüren Sinan'a âşık olmuş, annesi Nezahat damat adayının evli olmasıyla ilgilenmemiştir bile. Diğer taraftan iki eşli olmak istemediğini dile getiren Sinan karakteri böyle bir durumun "eski kafalılık" olacağını da söylemekten kaçınmamaktadır. Bu da 19. Yüzyılın son on yılında çok eşliliğin hala hukuken mümkün olduğunu fakat toplumun batılılaşan kesimi tarafından gericilik addedildiğini göstermektedir. Nitekim 1917'de aile hukukundaki değişikliklerle kadınların boşanma hakları genişletilmiş fakat çokeşlilik hala yasaklanmamıştır (Bozarlan, 2001: 135). Romanın başından beri buna benzer birkaç örneğin daha sunulmuş olması bir batılıya benzeme gayreti içinde bulunan karakterlerin zengin hayatlarındaki ahlaki yozlaşmaya bir delil sunmaktadır. Bu ve benzeri örnekler karakterlerin hırsları uğruna sadakat gibi bazı duygularının da zedelenmiş olduğuna işaret etmektedir.

Servet-i Fünun ortamında yapılan bir tartışma edebiyat konularıyla sınırlı kalmaz ve namus meselesinin kadın ve erkek açısından nasıl algılandığına, erkeklerin çapkınlıkları hoş görülürken, kadınların aynı davranışlarda bulunmasının namus meselesi olarak yorumlanmasına eleştiri getirmekte ve bunun eşitliğe aykırı olduğuna hükmetmektedirler. Bu tartışma kadın- erkek eşitliğinin sorgulandığı bir dönemde yapılması açısından anlamlıdır.

Handan'ın düğünü sahnesinde (ki bu II. Meşrutiyet'in ilanı, 31 Mart Vakası'nın ve taht değişikliğinin sonrasına tekabül eder) cemiyetin atmosferi eskiye nazaran daha farklıdır. Yeni bir edebiyat dönemini temsil eden Fecr-i Ati'den tanıdıkların da iştirak ettiği bu toplantıyı romancı "*Türk hayatında büyük bir değişiklik*" diye kaydetmektedir ki bundan maksat, cemiyetin kadınlara da açık hale gelmeye başlamasıdır. Bu dönemde batılılaşmış kadınlar henüz bu toplantıların unsuru olmamışlarsa da ailece görüşmeler başlamıştır (Necip, 1991: 178). Değişen sadece aile hayatı ve cemiyet hayatı değil, aynı zamanda eğlence hayatıdır. Handan'ın düğününde "*alafrangalaşmakta aşırıya varan*" bir genç, hanımların dans etmediklerinden yakınlık saz takımlarını monoton bulduğunu dile getirmekte ve hanımlara piyano dinlemeyi ya da poker oynamayı teklif etmektedir. Katılımcılar ise zevk almadıkları alafranga müzikleri ve piyanoyu dinlerken kendini esnememek için zor tutan tiplerdir (a.g.e.:185). "Yazar bir tiplenenin batılılaşmaktaki aşırılığını ifade ederek aslında bunu kötümek ve kötü örnek göstererek aşırı batılılaşmanın doğru olmadığını mı söylemek istemiştir?" sorusu analiz açısından önem taşımaktadır. Diğer taraftan "aşırı batılılaşmış" ifadesi batılılaşmanın bir dozu olup olmadığı gibi tuhaf bir soruyu gündeme getirmekte, şayet varsa bu dozu neyin, kimin ve nasıl belirlediği sorusu da oluşmaktadır. Mardin, "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma" adlı makalesinde Türk romanlarındaki aşırı batılılaşmış yahut yoldan çıkmış tiplmelerin olumsuz örnek gösterilerek tecrit edilmekte olduğunu ve "*bir sosyal denetim aracı*" olarak işlev gördüğünü ifade eder. Recaizade Ekrem'in Bihruz Bey tiplemesi buna örnektir (Mardin, 1991: 45). Bu makaleden yola çıkılacak olursa aşırı batılılaşma, sathi düzeyde kalmış ve Batı uygarlığının maddi boyutuna tutkunluktan ve taklitten mütevellit bir batılılaşma olarak anlaşılabilir.

5. SONUÇ

Fazlı Necip, Külhani Enteller romanında batılılaşma olgusunu Hıdivli bir aile ve onların yakınları üzerinden ele almıştır. Kenan Bey, Yeni Osmanlılar'dan Namık Kemal ve Şinasi ile ve diğer edebiyat çevrelerinden de yetkin yazarlarla dostluk eden ve onlarla edebiyat alemleri tertiplemeyi seven bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bununla beraber Tanzimat'tan Cumhuriyet'e dönemin modası üzerine gazetelerde köşe kapmaya ve pragmatik amaçlarla edebiyat çevrelerinde yer almaya çalışan külhani edipler de vardır ki, Kenan Bey tabiri caizse böylelerinin de hamisidir.

Romandaki karakterleri iki gruba ayırmak mümkündür: Bülent ve Kenan Bey gibi sert bir şekilde saltanata muhalefet edenler ve hanedana sonsuz bir hürmet besleyenler. Dede ve torun, saltanatın miras gibi babadan oğula geçmesini eleştirmekte ve hanedanın çıkarları korunurken halkın göz ardı edildiğine ve milletin bu itaatten kurtulması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Cumhuriyet'in ilanı ve saltanatın tasfiyesi onlarda bir zafer duygusu uyandırmıştır. Bütün bir hayatını hürriyet için yaşadığını söyleyen Kenan Bey'e göre Cumhuriyet bir anda gelen bir kazanç değil tohumları Tanzimat'la ekilen, Tanzimat'tan Meşrutiyet'e ve İttihat Terakki'ye oradan da Cumhuriyet'e evrilen bir birikimdir. Toplumsal hayattaki gelişmeler edebiyat alanında da devinimlere yol açmış, Tasvir-i Efkâr'dan Servet-i Fünun'a oradan da Fecr-i Atiye uzanan süreç bunun göstergesi olmuştur.

Roman Tanzimat'tan I. ve II. Meşrutiyet'e oradan da Cumhuriyet'e uzanan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Tanzimat reformlarını eleştiren bir grup olarak ortaya çıkan Yeni Osmanlılar, Tanzimat'ın bir felsefeye dayanmıyor oluşunu ve modernleşmenin batı taklitçiliği olarak algılanmasını ve batı kültürünün maddi boyutuna ilgi gösterilmesini eleştirmişlerdir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan modernleşme hareketlerinin bir birikim olarak görüldüğü romanda Yeni Osmanlılar bir başlangıç noktası olarak ele alınmıştır. Bu grup istibdata başkaldırmış fakat padişahlığın kaldırılması gibi bir amaç gütmemiştir. Yeni Osmanlılar'ı rahatsız eden bir diğer durum günlük politikayla ilgili kararların padişah tarafından değil onun dar çevresindeki elitler tarafından alınıyor olmasıdır. Tasvir-i Efkâr'da toplanan Yeni Osmanlılar edebiyatı bir siyaset platformu olarak görmüşlerdir, fakat geniş bir kitleye değil sınırlı bir bürokrat zümresine ve kendileri gibi okuryazar gruplara hitap etmişlerdir. Edebiyat çevreleri de bu sefahat alemlerinde yaşayan insanlardır. Yeni Osmanlılar'ın üyelerini birbirinden ayıran çizgiler söz konusu olduğu gibi birleştiren noktalar da olmuştur. Fakat romanda geniş bir fikir yelpazesi oluşturan Yeni Osmanlılar Cemiyeti üyeleri arasındaki ideolojik ayrımlara yeterince yer verilmemiştir. Hem devlet içinde yer alan yönetici elit adayları arasında olmaları hem de muhalif tutuma sahip olmaları onları birleştirir.

Romanda batılılaşma olgusu sadece erkek karakterler üzerinden değil, Kenan Bey'in kızları Nesrin ve Nezahat, torunlarından İclal ve Handan üzerinden de incelenmiştir. Nesrin, devrin modası üzerine İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerini çok iyi bilen ve adeta okuduğu romanlarda yaşayan bir kadındır. Sultanın oğluya evlenip hanedana gelin gitmeyi başaramadığında büsbütün kitaplara yönelmiştir. Ne var ki romandaki her diğer kadın karakter gibi batılılaşmayı salt şaşaa ve gösteriş içinde yaşamak olarak algılamış ve hayatını bu minvalde sürdürmüştür. Nezahat'ın kızı Handan, evli bir adama aşık olduğunda ve bu durumu ailesine bildirdiğinde hiç kimse bu durumun ahlakiliğini sorgulamamıştır. Nezahat kızına aşık olan bir başka adama aşık olmuş ve kızıyla evlendirmek suretiyle onu yanında tutmaya razı olmuştur. Bu örnekler batılılaşma eğiliminde olan karakterlerin ahlaki bir yozlaşma içerisinde olduğunu göstermektedir. 20. yüzyılın başlangıcından önce kadınların boşanma hakları genişletilmiş fakat çok eşli evlilik henüz yasaklanmamıştır. Zengin kesimde evlilikle ilgili karar alımında babanın rolü zayıflamış, kız çocukları bu ve benzeri kararların kendileri tarafından verilebileceğini düşünmeye başlamışlardır.

İstanbul'da batılılaşmanın sembolü olan mekanlar Şişli ve Kadıköy olarak romanda yer bulmaktadır. Önceleri sadece üst sınıf erkeklere açık olan salon davetleri, II. Meşrutiyet sonrasında kadınlara da açık hale gelmeye başlamış, fakat kadınların bu cemiyetlere katılımı yavaş yavaş sağlanmıştır. II. Meşrutiyet sonrasında denk gelen Handan'ın düğününde alafranga tipler daha belirgin hale gelmiştir. Yazarın aşırı batılılaşmış olarak ifade ettiği bu tipler sazlı sözlü düğünleri değil, zevk alması da piyano dinlemeyi, dans etmeyi ve poker oynamayı tercih etmektedirler. Kötü gösterme yoluyla romanda dile getirilen "aşırı batılılaşmış" karakterler sosyal denetim aracı olarak işlev görmektedirler. İhtişam ve süs içerisinde yaşayan sadece hanedan değil aynı zamanda şehirli seçkinlerdir.

KAYNAKÇA

- Berkes, N. (2016). Türkiye’de Çağdaşlaşma, 22. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Biyografya (2016). <http://www.biyografya.com/biyografi/5277> adresinden 29.10.2018 tarihinde erişildi.
- Bozarlan, H. (2001). “M. Ziya Gökalp” (Ed. Mehmet Ö. Alkan), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce. Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi, ss. 314- 319, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Heywood, A. (2015). Siyaset (Çev. Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla), Liberte, Ankara.
- Karpat, K. H. (2014). Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Kemal, N. (t.y.) Hürriyet Kasidesi, <https://www.turkedebiyati.org/hurriyet-kasidesi-namik-kemal.html> adresinden 18.11.2018 tarihinde erişildi.
- Koçak, C. (2001a). “Namık Kemal” (Ed. Mehmet Ö. Alkan), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce. Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi, ss. 244- 249, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Koçak, C. (2001b). “Osmanlı/Türk Geleneğinde Modern Bir Toplum Yaratma Projesi Olarak Anayasanın Keşfi. Yeni Osmanlılar ve Birinci Meşrutiyet” (Ed. Mehmet Ö. Alkan), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce. Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi, ss. 72-82, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Lewis, B. (2015). Modern Türkiye’nin Doğuşu, 8. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Mardin, Ş. (1991). Türk Modernleşmesi. Makaleler 4, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (1992). Jön Türklerin Siyasi Fikirleri. 1895- 1908, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (1996). Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (2001). “Yeni Osmanlı Düşüncesi”(Ed. Mehmet Ö. Alkan), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce. Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi, ss. 42- 53, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Moran, B. (2011). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Necip, F. (1991). Külhani Enteller (Edipler). Jöntürklerden Cumhuriyete Kadar İnkılap İçinde Geçen Tarihi Zaman, 2. Baskı, Arba Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2006). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, 25. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Timur, T. (2002). Osmanlı- Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik, İmge Kitabevi, Ankara.
- Zürcher, E. J. (2015). Modernleşen Türkiye’nin Tarihi, 30. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.